

BORKA DRAGOJEVIĆ-JOSIFOVSKA
Pirinska br. 37
Skopje

UDK 930.271

BAZA SA POSVETOM MARKU AURELIJU*

Abstract: Objavljuje se i komentariše grčki natpis iz sela Marvinaca kod Đevdelijske, posvećen 161. godine caru M. Aureliju od strane grada, čije ime nije navedeno a ostaci mu se nalaze na lokalitetu Isar Kale. Natpis je datovan titulama cara, kao i godinom 309. po provincijskoj makedonskoj eri.

Lokalitet „Isar Kale“ („Isar“), kod sela Marvinaca¹, dosad e pored drugog arheološkog materijala (skulptura, terakote, novac, keramika i dr.) dao više grčkih natpisa, od kojih je objavljeno samo sedam². Spomenik koji predstavlja predmet ovog rada slučajno je pronađen još 1973. godine na severoistočnom podnožju lokaliteta, na oko 100 m. istočno od seoske česme, poznate pod imenom „Janova česma“, u čijoj su blizini ustanovljeni arhitektonski ostaci i jedne apsidalne prostorije. Spomenik je prenešen u Valandovo, gde se i sad nalazi³.

Spomenik, tačnije baza sa grčkim natpisom, isklesan od kvalitetnog krečnjaka, u gornjem i donjem delu je malo oštećen, na prednjoj strani takođe, tako da su slova u nekim redovima gotovo uništena ili se jedva naziru. Bočne strane su pritesane, dok je zadnja sasvim neobrađena. Na gornjoj površini baze nalazi se žleb i udubljenje, promera 5 sm., za pričvršćivanje statue ili biste. Dimenzije: 103 × 54 × 47 cm.

* Pošto ne raspolazem potrebnom literaturom, ograničavam se samo na objavljivanje natpisa, da ne bi i dalje ležao neobjavljen.

¹ TIR K 34 — Naissus, Dyrrhachion, Scupi, Serdica, Thessalonike, s. v. Idomenai. Cf. N. G. L. Hammond, *A history of Macedonia I*, 169 sq.

² Spomenik sa preko 20 redova grčkog natpisa, koji je N. Vulić samo delimično objavio (*Spomenik* 98, br. 101) navodeći kao mesto nalaza selo Grčište, otkopan je pre nekoliko godina na Isaru, nedaleko od ostataka hrama.

³ Spomenik je prema prijavi jednog radnika za vreme arheoloških istraživanja u Valandovu pronašao i otkopao Živojin Vinčić, viši konzervator Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture i ustupio meni za publikovanje, na čemu se i ovom prilikom zahvaljujem. Bazu su tad odmah preneli u Valandovo i postavili u park, pred zgradu Opštine, koja je sad srušena.

Monumentalna slova sa malim serifima i senčenjem, duboko urezana, visoka 4—4,3 cm, izuzev *omege* u drugom, *omikrona* u, četvrtom i šestom redu i *ny* u trećem, koji su skoro za polovinu manji od ostalih (2 cm). Pored pretežno okruglih slova javljaju se i četvrtasta (*sigma*, *epsilon*, *stigma*) i uglasta (*sigma*). Poprečna crta vokala *alpha* uvek je izlomljena, a *ete* i *epsilon* je u obliku lastavičjih krila: kose crte konsonanta *my* ne dopiru nikad do donje linije.

9—10 Prvi slog kognomena je gotovo sasvim izlizan, no ipak mogu da se nazru slova *delta* i *eta*, što znači da se radi o grčko-makedonskom imenu *Δημοκράτης*, koje se sreće u literaturi, a također i na natpisima (v. RE V, 1903, 133, sq.).

6 Numerička sigla za 6 — *stigma*, ovde je četvrtasta (*F*), u kakvom se obliku prema Larfeldu (*Handbuch der griechischen Epigraphik I*, 419) ne javlja pre imperatora Komoda. (Donja vodoravna crta je nastala usled oštećenja natpisa na tom mestu).

Natpis je sadržajan i značajan. Podignut je u čast cara Marka Aurelija. Pada u oči eliptični stil natpisa, što je gotovo uobičajeno u natpisima ovakvog karaktera. Za želenje je što nije navedeno ime naselja, koje je bilo samoupravna gradska opština — *polis*, čime bi se potvrdila, ili osporila hipoteza o njegovoj identičnosti sa makedonskim gradom Idomenama⁴. Motiv za podizanje spomenika također nije saopšten. Međutim, činjenica da je spomenuti car imao običaj da gradovima, postradalim od zemljotresa, pritekne u pomoć, o čemu nas obaveštava *Iulius Capitolinus* u carevoj biografiji⁵, a da se selo Marvinici nalazi baš u izrazito seizmičkom području, navodi na misao da je iz istih razloga car ukazao pomoć i gradu na Isaru i počastio ga, možda, svojom posetom, pa mu je grad iz zahvalnosti podigao spomenik. Ovo, tim više što su tragovi katastrofalnog zemljotresa uočljivi, kako na samom lokalitetu, tako i u njegovoj bližoj i daljoj okolini⁶.

Natpis je datovan u 161. godinu navođenjem careve titulature u 5—7 redu /...*Δη]μοαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ἐκκαίδεκατον ὑπατον/τὸ τρίτον/*, kao i 309. godinom po provinciskoj, makedonskoj eri na kraju. Preciznije datovanje u period posle 7. marta omogućava onomastička formula⁷.

Na osnovu ovog, kao i natpisa sa arhitrava hrama sazidanog početkom vlade imperatora Komoda 181. godine⁸, može se slobodno

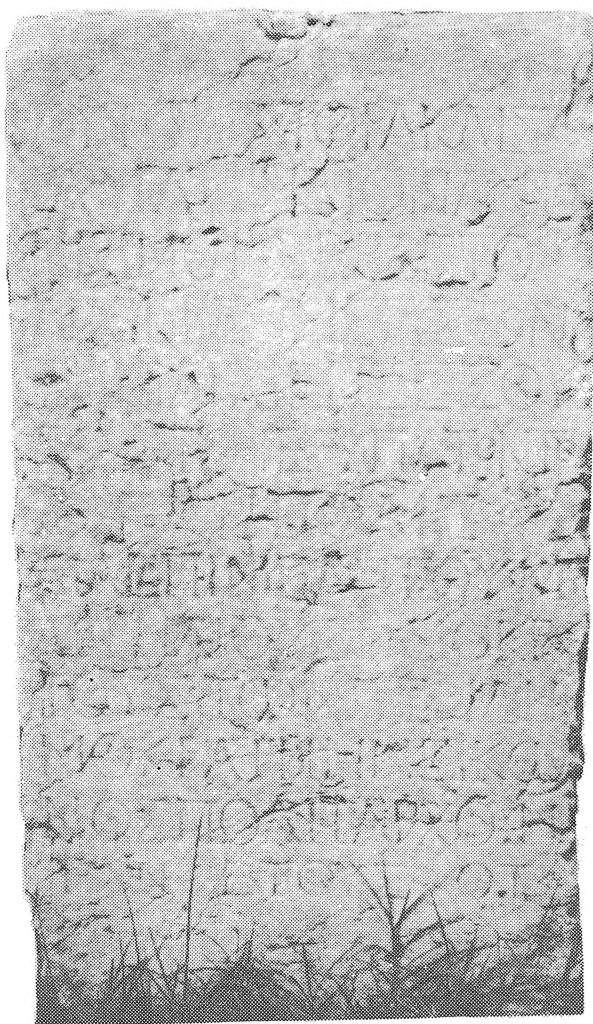
⁴ Cf. B. Josifovska-Dragojević, Grčki natpis sa arhitrava jednog hrama iz sela Marvinaca, ŽA XV, 1, 1965, 137 sqq.

⁵ SHA XXIII, 3: *sed tamen et bonis viris pecunias dedit et oppidis labentibus auxilium tulit et tributa vel vectigalia, ubi necessitas cogebat remisit.*

⁶ Na pr. na mestu Vriži Dol, odakle se grad snabdevao vodom, usled dislokacije terena prouzrokovane katastrofalnim zemljotresom prekinute su i razorene vodovodne instalacije.

⁷ Na natpisima u ovom obliku se javlja samo posle smrti imperatora Antonina Pija, 7 marta 181. godine (cf. R. Cagnat, *Cours d'épigraphie latine*, str. 199).

⁸ V. gore pr. 4.



Natpis glasi:

- Ἀυτοκράτορα Καίσα-
ρα Μ. Αὐρήλιον Ἀντω-
νεῖνον Σεβαστὸν
ἀρχιερέα μέγιστον
5 Δημάρχικῆς ἐξου-
σίας τὸ ἰς ὕπατον τὸ
γ' ἢ πόλις
διὰ ἐπιμελητοῦ Μ.
Αὐρηλίου Δημοκρά-
10 τος τῶν περὶ Δημοκράτην Νείκω-
νος πολιταρχουν-
τῶν ἔτους ΘΤ'.

zaključiti da je grad na Isaru, kao i neki drugi gradovi kod nas, u uslovima opšteg napretka Carstva u doba Antonina, osobito provincija, doživio znatan uspon u ekonomskom i kulturnom pogledu⁹.

Primljeno 24.V.1983.

R É S U M É

Borka Dragojević-Josifovska, BASE AVEC LA DÉDICACE À M. AURELIUS

Le monument dont il est question ci-dessus provient du village de Marvinci, au nord de la ville de Gevgelija. Il a été découvert en 1973 dans la localité „Isar Kale“, non loin de la fontaine du village, connue sous le nom „Janova češma“, d'où il est transporté à la ville de Valandovo. Il s'agit d'une base en calcaire ($1,03 \times 0,54 \times 0,47$) portant une inscription grecque honorifique. L'empereur honoré par la ville (*polis*) dont le nom n'est pas indiqué sur l'inscription est *Marcus Aurelius Antoninus*. La dédicace est datée de l'année 309 d'après l'ère provinciale macédonienne et par conséquent elle provient de l'année 181. La même année donne la titulature de l'empereur.

⁹ Da je naselje na Isaru već u prvoj polovini I veka n. ere imalo status samoupravne gradske opštine (*polis*), u kojoj je postojao konvent doseljenih Rimljana, proizilazi iz natpisa posvećenog P. Memiju Regulu, koji je kao *legatus Augusti pro praetore* cara Klaudija upravljao ujedinjenim provincijama Ahajom, Makedonijom i Mezijom (cf. B. Josifovska, ŽA IX, 1959, str. 235 sqq).